

VIII.

Udtog af Provst Jørgen Christiernsens Visitatsbog
for Fuglse Herred fra 1559 til 1593.

In visitatione facta **1559** Rødby die S. Matthæi. Pastor conqvestus est mercaturam exerceri festivis diebus circa coemeterium, ac sic turbari ministerium verbi clamoribus et vociferationibus.

Item: oppidulum luxui deditum, qvia ibi est trajectus in Germaniam etc. et opibus, qvæ sunt malorum incitamenta, abundant.

Jerindelev: Pastor inuxoratus, caste tamen ipsum vivere omnes affirmabant.

Taagerup: Extat imago ibidem beatæ Mariæ virginis, ad quam frequens olim fuit concursus.

Hillested **1561** die Philippi et Jacobi: Juventus totam istam noctem consumpsit domatim currendo et cantando: Maj velkommen!

Seddinge: Provsten forbød Kirkeværgerne og hele Menigheden at tillade nogen, hvem det var, som kom til Seddinge Market Trinitatis Søndag, enten at opslaa deres Boder paa Kirkegaarden eller græsse der deres Heste.

Horeby¹⁾: Pastor ibidem adhuc utitur papistica confitendi formula, quantum ad initium attinet, scilicet: Betegner eder med det hellige Korsess Betegnelse. (1562, 25. Okt. da Provsten visiterede i H. brugte Præsten endnu samme Opfordring, »ac orationem præmittit confessioni contra decreta«).

Anno **1564** visitavit Dn. Præpositus Holeby, ubi præpositus a quibusdam subodoratus, coenam Domini non fuisse celebratam in ista ecclesia a pentecostes festo usque ad Michaelis, idque vitio pastoris; thi fordi han formener sig selv ubekvem at være, derfor vil han ikke heller til-

¹⁾ Nu Holeby.

stede de andre i Menigheden at komme dertil. *Populus admonitus est de oblatione die Michaelis in usum pauperum.*

Jerendlev. *Serio mandatum, ut altaria vacua destruantur et imagines tollantur.*

Rødby. *Pastor loci* ¹⁾ *venerandus senex in doctrina et moribus sincerus.*

Torpe. *Ibi altaria vacua destructa, imagines ablatae etc.*

Anno **1567** Torsdagen næst for Simonis og Judæ paa almindelig Landemode i Maribo udgav Kongens Lensmand, velb. Albret Oxe, den Befaling, at alle Kirkerne udi Laaland skulde besigtiges, og hvad Brøst og Mangel derved blev befunden enten for Bygd [eller] Vin og Brød skulde forfattes i klare Registre og leveres bemeldte Lensmand.

Ved denne Visitats blev iblandt alle Fuglse Herreds Kirker Bursø befunden at være den armste og mest forfaldne. Bursø Mænd have 15 Tønder Øl, som kaldes Almindsøl, at slemme og demme over, helst om Lørdagen, hvilket Øl var bedre at bruges til Kirkens Bygning.

Ved Olstrup Kirke var Bibelen borttagen uden Præstens og Kirkeværgernes Minde, og bestod Kirkeværgerne, at velb. Erik Pors havde taget Bibelen, og da de krævede den tilbage, svarede hans Kvinde, at den var paa Langeland hos hans Broder. Item bemeldte Pors havde Kirkens Ejendoms-Breve udi sin Gjemme; saa holdt han sig og til Kirkeskoven, saa at Kirkeværgerne ej maatte have den i Forsvar.

Ao. **1570** da Provsten visiterede Femø Kirke, var der i Menigheden 8 Børn, hvoraf nogle 6 Aar gamle, som vare alene hjemmedøbte og endnu ikke vare bragte til Kirken at lade deres Daab forkyndes. NB. det eragtede

¹⁾ Hr. Rasmus Jensen († 1572). Om de følgende Præster i Rødby, særlig Hr. Rasmus Hansen Reravius, skal meddeles Oplysninger i en særlig Artikel, der ogsaa vil indeholde forskellige her ikke medtagne Uddrag af Provst Jørgen Christiærnsens Visitatsbog.

Femøerne for en Ufor nødenhed. 2. Almuen sejlede helst afbys om Søndagen. 3. Sognestevne blev holdt med megen ugudelig Klammer, Trætte og Banden. 4. Skjorlevned og andre blodige Synder havde der taget Overhaand.

Ao. 1573 visiterede Biskoppen, M. Niels Jespersen, Femø Menighed næste Dag for Allehelgen, da opsagde den gamle Hr. Jørgen Femø Sogn for Alderdoms og Skrøbeligheds Skyld, og Hr. Anders Laursen fik strax et lovligt Kald efter Ordinansen til samme Sogn igjen.

Ao. 1574 den 12. Novbr. visiterede Provsten Femø Menighed og fandt da fornødent at paaminde om disse Stykker: 1. at lade deres nyfødte Børn komme til Kirken om Søndagen, og ikke om Søgndage at døbes, som hidtil. 2. Almuen skulde lade Sognepræsten vide, naar nogen Lig skulde begraves, at saadant kunde ske paa kristelig og skikkelig Maade, og ikke som hidindtil være en gjækkelig Handel. 3. Almuen skulde give Sognepræsten sin Tiende af Korn og Kvæg efter Ordinansen, som de saa ofte vare paamindede om, og havde lovet, men ej endnu efterkommet. 4. Almuen blev paamindet og advaret at afskaffe deres ugudelige Handel, nemlig Fastelavnsløben, Forklødning efter den gamle djævels Vis, item den ugudelige Nattevagt med Drik, Dans, Trommen, optændt Ild og anden ugudelig Væsen paa Voldborgmisse, Boelsmisse, S. Hans Baptist Nætter og Vor Frue Nætter, og det til høj Dag, Folk gik til Kirke.

1576. Dominica invocavit indsatte Provsten Hr. Peder Nielsen i Askø Kald, og blev samme Tid fuldkommen Kontrakt sluttet mellem bemeldte Hr. Peder Nielsen og den gamle Præst Hr. Jørgen Hansen, som havde været Præst til Askø i 24 Aar, om hvad Underlægt han skulde nyde af Kaldet.

Ao. 1576 den 13. Juni besøgte Provsten Femø Kirke, da skete disse Stykker. 1. De unge Personer, som, for medelst de imod Øvrigheds Befaling havde holdt Natte-

vagt Boelsmisse og Midsommersnat, vare holdne fra Sakramentet, bleve igjen antagne til Alters, med Vilkaar, Almuen skulde afholde sig fra en saa syndig Skik. 2. Almuen blev formanet at helligholde de paabudne Fester, som de gemenlig vanhelligede, sigende, de vare ikke den af Gud budne Søndag og Sabbath. 3. Provsten maatte selv gaa ud og bede dem gaa ind i Kirken, som sad paa Sognestevnet og holdt Snak under Prædiken. 4. Da Provsten forbød dem at øve deres ugudelige Nattevagt, sagde en af de unge Karle: Guds Knøj! gid jeg havde den bugede Provst fat, jeg skulde kryste hans Øjne bag ud af hans Nakke. — Paa Askø fandt Provsten fornødent at paaminde Præsten, i sin Bøn efter Prædiken at rette sig efter Ordinansen og ganske aflægge de Levninger, han endnu havde af den papistiske Confession, thi iblandt andet sagde han: Betegner eder med det hellige Korsess Betegnelse.

Ao. 1576 den 4. August begav sig Uenighed imellem Hr. Anders Laursen paa Femø og Landefogeden Hans Jyde, saaledes at da Hr. Anders stod op at gaa hjem, fulgte Hans Jyde efter ham for at slaa ham, hvorover Hr. Anders greb 2 Stene og kastede dem imod Hans Jyde, dog uden at skade ham. Derpaa flygtede Hr. Anders og blev forfulgt af Hans Jyde, som naaede ham og slog ham i Ryggen med en Madjunge¹⁾ og ellers skamferede hans Klæder, saa Hr. Anders maatte til Saxkjøbing at forbindes og læges af Cort Badskjær. Denne Handel angav Hr. Anders's Hustru for Provsten, som anden Dagen tillige med Hr. Anders angav det for Lensmanden, Albret Oxe paa Nielstrup. Da blev for godt befunden, at Hr. Anders (hvilket han selv samtykte) for Samvittigheds Skyld skulde være opholdt fra sit Embede, til han kom udi Rette for Øvrigheden med bemeldte Foged.

¹⁾ Madkniv, den Kniv, som enhver den Gang gik med, og som man brugte, naar man spiste.

Ao. 1576 den 21. August vare Provsterne Hr. Jørgen Christiensen i Østofte og Hr. Laurits i Maribo paa samtlige Fuglse og Musse Herreds Kirkers Vegne hos velb. Absalon Gøje paa [Kjerstrup] at fordre 1. den Vin, som begge bem. Herreders Kirker for nogle Aar havde tilgode af det Vingods, hans Forældre havde til sig taget og han efter dem; 2. Breve og Beviser, som vare hos ham for samme Vingods, som Musse og Fuglse Herreder vare tilhørende; hvortil han svarede: 1. Hvad Dokumenter, Breve og Adkomster paa det Vingods angik, da vare de samme iblandt andre af hans Forældres Papirer, som ikke endnu vare eftersete; naar det skete, skulde de faa samme. Videre Bevis derfor at give eragtede han uforødent. 2. Den resterende Vin angaaende, da svarede han, det var 5 Aar siden der blev skiftet imellem ham og Sødskende, og blev ham da samme Vingods tillagt; og for den Tid vilde han svare deraf; og som der skulde svares aarlig deraf en Fjerding Vin, saa vilde han til nu anstundende Sejrmere vor Frue betale samme; skulde Brevene, naar de fandtes, bevise, der restede noget i hans Forældres Tid, saa vilde han tillige med hans Sødskende samme betale.

Ao. 1576 den 17. Oktober holdtes Landemode udi Maribo udi gejstlige og Ægteskabs Sager af Lensmanden velb. Albret Oxe til Nielstrup, Superintendent M. Niels Jespersen, de 4 Provster, Jørgen Christiensen i Østofte, Christoffer Pedersen i Sandby, Lavrits Jørgensen i Maribo og Mads Brun i Stokkemark, og flere Præstemænd. Da blev forhandlet efterfølgende:

1. Først blev samtykt, at Landemode skulde holdes tvende Tider om Aaret udi Maribo, Tamperdagen, som falder om Pinsetid og om Michelsmisse Tid, eftersom tilforn. Der var ingen Notarius Consistorii tilstede, men hver Provst antegnede Sager og Dom udi sit Herred, og skulde dennem fra sig give beskrevne; og lovede Bi-

skoppen at fly en kgl. Befaling, at der skulde tilskikkes en svoren Notarius Capituli som udi Fyn.

2. Hr. Anders og Femø Mænd vare i Rette, og blev deres Klagebrev over Hr. Anders oplæst, men ikke hans over dem. Han og Hans Jyde bleve forligte. Saa blev Hr. Anders af Provsten tildømt at stille Lensmanden tilfreds for de 2de Mænd, han havde slaget paa Munden, som Mændenes Klagebrev indeholdt. For Resten besvarede Hr. Anders deres Klagemaal saaledes, saa at Øvrigheden ikke fandt Aarsag at sætte ham af sit Embede, men blev indsat af samtlig Øvrighed i sit Kald igjen, af hvilket han nogen Tid havde været suspenderet.

3. Femø Mænd lode læse et Brev givet af Kong Christian, af Dato 1537, lydende at Femø Mænd, som en Tid lang havde søgt Fæø Sogn, maatte være forlovet at kalde sig en Sognepræst for de Aarsager, som samme Brev formelder, dog saa at de skulde fly hannem sin rettelig Underholdning. Dette Brev lode de læse i den Mening, at de derved beviste, at de maatte antage hvad Præst de vilde, og forskyde ham igjen, naar de vilde.

Ao. 1576 visiterede Provsten Tirsted. In hac visitatione reddidit præpositus Dño Petro Hvid syngrapham ipsi scriptam aliquando de re sacramentaria, in qva tuetur errorem Hemmingii, qvam ¹⁾ qvia ipse recantaverat, hic quoqve discipulus imitatur ²⁾ præceptorem.

Ao. 1577 visiterede Provsten Rødby, da han iblandt Kirkens Bøger fandt saadan Mangel: En gammel, skjøn Gradual af Pergament, kostede (som for udi Bogen skriftligen bevises) 38 Mk. lybsk, er fordærvet skaaren og Pergamentet bortstjaalet; item nok en anden ligesaa.

Femø: Almuen blev advaret at vogte sig for Trolldom, med hvilket en Part har temmelig været forgiftet af Anders Høg, som blev brændt her paa Landet, som Brev

¹⁾ Formodentlig Afskriverfejl for: qvem (sc. errorem).

²⁾ Her skulde vel læses: imitetur.

og Bevisning noksom udviser. Saa er og funden paa Femø syngrapha defuncti diaconi magica, sc. Exorcismus for Ikt og Brud.

Hillested: Almuen klagede paa Degnen, som var en Discipel af Mariibo Skole: 1. Han var ikke tilstede at følge Præsten til de syge og skrive de syges Testament paa deres Sotteseng. 2. De kunde ikke faa læst hvis Breve og Befaling, som kom fra deres Husbonder. 3. Han var ikke tilstede, naar Lig skulde begraves. 4. Der blev ikke ringet Fredsklokke Aften og Morgen. 5. Degnen lader ikke hegne og frede med Almuen paa deres Rugmark, og fik de derover Skade paa deres Korn. 6. Degneboligen staar rent øde og forfalden. 7. Almuen begjærede en Sædedegn igjen som af Alders Tid. — Degnen klagede paa sin Rente. Almuen svarede: Ligesom han tjente, vilde de lønne ham. — Hvorpaa Provsten alvorligen foreholdt Almuen Kongens strænge Befaling om, at Degne skulle tages af Skolerne; saa at de desaarsag lod sig sige og lovede S. Knuds Dag at give ham sit Almissekorn og Rente.

Ao. 1578 visiterede Provsten Jerindelev og Oulstrup Menighed, hvor da Præsten beklagede sig højlig over de mange ubodfærdige Syndere, den Menighed var fuld af; thi naar han straffede Drukkenskab, Horeri, Skjørlevned, fremture de alligevel i deres onde Levned og foragte Kirkens Straf, og enten selv forsvare sine onde Gjerninger, eller faa deres Herskabs Forsvar; saasom en ugudelig Møller, der har sin Ægtehustru og ligger i Horelevned alligevel med en Skjøge, som han drager omkring med til Markeder og Værtskaber. Han forsvares af velb. Mogens Gøjes Foged, Jørgen Tydsk. Ligeledes forsvarer han (c: Fogeden) ogsaa en deres Bonde, Rasmus Gjeldsløf, imod Præsten, som vilde have ham tilrettesat og straffet, fordi han saa sædvanlig huser løse Skjøger, som komme til Sognet, iblandt andre de 3 landkyndige Horer, sc. Mackenchoufve, Skuløre, Chyrstine Veitz etc.

Torpe, hvor Provsten advarede Almuen om at give Korsebør og Jordefærdspenge, item at afskaffe de uskikkelige Sognestevne, ikke huse de løsagtige Kvindfolk etc.

Aageby: Om Korsedage at holde blev Præsten og Almuen saa forlig, at Præsten skal holde Bededage udi Aageby Kirke og saa tage der sin Korsemad saa vel som udi Landet Kirke.

Ringsebølle: Almuen begjærede at faa Aftensang Paaske- og Pinsedag, item at Messe og Gudstjeneste maatte holdes i et Hus i Ringsebølle, naar de for Vandflod ikke kunde komme til Kirken. Dem blev svaret, i saadan Fald kunde de søge til Rødby.

Taagerup: Provsten befalede endnu, som ofte forhen, at den slemme Maling i Kirken skulde udslettes. Item, Præsten blev paamindet, fordi der var 9 Faddere til et Barn.

Bursø: Baptismus puero a pastore collatus est absque præfatione, nec recitavit integre secundum articulum symboli; item Catechismi recitatio neglecta. Præsten klagede, at Bønderne ikke vilde føre ham hans Korntiende, men han maatte selv hente den paa Marken.

Ao. 1583 visiterede Provsten Skjærringe, hvor Sognevilkaars Brev blev oplæst og samtykt at skulle besegles. Vidit ibidem præpositus schedulam qvandam magicam, qvam, sicuti suspicio ferebat, qvidam D^{nus} Symon Nachschoviæ habitans ediderat. Item D^{nus} Simon favorem matronarum qvarundam habet eo, qvod res furto ablatas possit restituere.

Torpe: Degnen blev paamindet at lade sine Qvinkelnoder. »Magnam ubiqve invenio negligentiam tam pastorum qvam tutorum in portanda tabula in usum pauperum. Pastores putant sufficere tribus summis festis onerare ecclesiam pro danda eleemosyna; verum admoniti sunt, ut in qvolibet die festo, qvi sanctificatur juxta ordinationem, circumportent tabulam pauperum, modo velint evadere mulctam magistratus«.

Ao. 1587. 5. Søndag Trin. visiterede Provsten Fæø Kirke, og befandt da Provsten, at den ny Klokke, som Michel Westfal, Borger i Rostok, havde støbt nu anden Gang, vægtig $5\frac{1}{2}$ Skpd. 21 Pd., var Menigheden tjenlig. For denne Klokke blev Menigheden ham skyldig foruden det, ham forhen var betalt, 117 Daler, til hvilken Summa at afbetale alle Gaardmændene paa Fæø og Vejro, i alt 70, bleve ansatte hver for $5\frac{1}{2}$ Mark. Samtlige Husmænd og Pebersvende for 14 Daler, og Kirken selv skulde nu denne Tid betale det øvrige, som var 6 Dlr. 3 Mk.

Femø: Almuen blev paamindet om Helligdagsbrøde og Fastelavnsrey etc.

Askø, hvor Provsten med Præsten var paa Askø-Ting med Almuen og der forelæste dem de kgl. Forordninger og Befalinger samt Ordinansen, for derved at tilskynde dem at give Præsten den Rettighed, de vare ham efter Loven skyldige.

Anno Domini 1588 die 29 Juni in Templo Holeby congregatis pastoribus et ædituis provincialibus omnibus literas suas credentia episcopales per præpositum prælegi curavit [episcopus, M. Jacobus Matthiæ], omnemque clerum juramento ad obedientiam juxta verbum Dei et ordinationem suo officio præstandam obstrinxit et obligavit. Præpositus ipsi assiduus fuit comes in hac visitatione.

Ao. 1589 visiterede Provsten Hillested; da var der kostet en ny, skøn Altertavle ¹⁾.

Taagerup: der var den Gang 7 bekendte Horer foruden den, som sad Skrifte; deres skammelige Levned blev lastet, og [de bleve] truede at jages af Sognet, om de ikke bedrede sig.

Torpe: Provsten paamindte Almuen ikke at huse eller hæle de ubodfærdige Skjøger, som findes i Sognet.

¹⁾ Ved Visitatsen 1586 i Hillested bemærkes: Der var ingen Altertavle, hvorover Kirkeværgerne bleve befalede at taxere hver Bømand i Sognet for 1 Skp. Byg, og derfor lade bekoste en liden Tavle med Herrens Nadverord paa.

Tirsted: Iblandt dens Messeklæder var ogsaa en gammel Chorkaabe.

Jerindelev: Endskjønt Sognepræsten Hr. Mouns Hansen fik et godt Skudsmaal af Menigheden, dog maatte Provsten tiltale ham for disse vitterlige Laster, nemlig: Drukkenskab, ufornuftig Omgang med sin Hustru og Forførmelse i sit Embede ¹⁾).

Askø visiterede Provsten den 9. Sept., og der gav Bønderne tilkjende, at Biskoppen nu havde skrevet til Lensmanden, velb. Niels Friis paa Nykjøbing Slot, for deres Sognepræst, Hr. Peder Nielsen, angaaende den Vrangvillighed, de beviste i at yde ham det, som Ordinansen tillagde ham.

Femø: Præst og Degn fik et godt, ærligt og christeligt Vidnesbyrd af Sognefolket i Lærdom, Embede og Levned, og Almuen fik Vidnesbyrd af dennem for Lydighed i Rente og Rettighed.

Fæø: Provsten formanede Sognefolket at holde den Skik og Forordning, som paa Landet sædvanlig har været udi mange Aar, at give en Søsling til Vin og Brød, naar man gik til Alters. Item at holde den ærlige Skik, som har været udi Christendommen med Hædersoffer, som naar Børn christnes, Kvinder gaa i Kirke, og Brudefolk vies etc.

Ao. 1590 visiterede Provsten Nebbelunde, hvor Almuen blev forbuden Klokkeklemten til Bymode eller anden verdslig Handel, saa og den ugudelige Juleleg, som der holdtes.

Ringsebølle: Kirkeværgerne havde intet bygt eller bedret Kirken siden seneste Aasyn 1586, hvilket Provsten vilde angive for Lensmanden. Provsten besaa Kirkens Blok, hvorudi var Kirkens Breve. De vare slet forraadnede og fordærvede med Indsegl og alt, Æsken med, som

¹⁾ Herom findes en Del mere i Rogerts Uddrag af Visitatsbogen (jvfr. Kirkehist. Saml. II, 181—4).

Brevene stod udi; og fandtes udi Æsken ikkun et Stykke af et Pergamentsbrev og nogle Indsegl.

Holeby: Provsten besaa den ny Altertavle, som havde kostet: til Snedkeren 8 $\frac{1}{2}$ Dlr., Maleren 32 Dlr. 24 Sk. tilsammen at betale. Formandede Provsten Almuen, at de vilde give i Aar 1 Skp. Byg, fordi Kornet er meget ringe for Almuen, og et andet Aar 2 Skp. eller 1 Skp., og det tredie Aar 1 Skp.

Thorslunde: iblandt Kirkens Klenodier var en uforgyldt Sølvkalk, et Pateen af Tin, en liden Vinflaske, et Ildkar, en Tinkalk, en liden Primklokke. Messeklæderne vare saa slemme og uskikkelige, at ingen værre var i Fuglse Herred. De fem Betlere, som vare indskrevne i dette Sogn forrige Visitats, ere en Part døde, og er den fattige Almue meget besværet med Fattigdom og Armod i denne haarde og dyre Tid. Kirkeværgerne bespurgte Provsten, om Sognemændene skulde bygge og forbedre noget paa Kirken, siden den efter kgl. Befaling skulde nedbrydes. Provsten svarede, de fik ved Kirkeregnskab forespørge sig derom hos Lensmanden.

Fuglse [Kirke] var ikke bygt og forbedret siden sidste almindelige Aasyn; havde 270 Mk. i Forraad at bygges for. Sognepræsten vilde ikke tale om den Mangel, han led paa sin Rente hos en eller anden i denne haarde og dyre Tid.

Jerindelev: der indførte Provsten den Dannemand Jørgen Pedersen, oplæste for Almuen hans Kaldsbrev, item Kollatsbrev, dat. Aalholm d. 1. April 1590. Om Præstegaards og Oulstrup Kirkes Breve, item Inventarium til Jerindelev Præstegaard havde Provsten taget Forvaring af Hr. Mouns¹⁾. Samme Brev overleverede Provsten til Hr. Jørgen.

Aageby: Sognepræsten og Degnen fik et godt Vidnesbyrd af velb. Peder Grubbes Frue og menige Mand.

¹⁾ Denne havde afstaaet Embede for at undgaa videre Retsforfølgning.

Iblandt Klenodierne var en skøn forgyldt Kalk og Disk, en liden Klokke. Sognepræsten, Hr. Hans Hansen i Landet, blev befalet af Provsten at købe en ny Bibel til Aageby for Kirkens Penge.